DINIY EKSTREMIZM VA TERRORIZM ZAMONAVIY JAMIYAT UCHUN TAHDIDI

Bahodirov Baxtiyorjon Baxromjon o`g`li
Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti
Xalqaro munosabatlar fakulteti
1-kurs talabasi
https://doi.org/10.5281/zenodo.14229074

Anotatsiya: Ushbu tezis diniy ekstremizm va terrorizmning zamonaviy jamiyat uchun tahdidlari tahliliga bag‘ishlangan. Terrorizmning kelib chiqish sabablari ijtimoiy adolatsizlik, siyosiy repressiya va iqtisodiy tengsizlik bilan bog‘liq. Diniy motivlarga asoslangan ekstremistik guruhlar, masalan, Al-Qoida va IShID, qo‘rquv va zo‘ravonlik orqali o‘z maqsadlariga erishishga intiladi. 2001-yil 11-sentabr voqealari global xavfsizlik choralarining kuchayishiga sabab bo‘ldi. Xalqaro hamjamiyat, xususan, BMT va yirik davlatlar terrorizmga qarshi kurashda muhim rol o‘ynaydi. Muammoni hal qilish uchun ta’lim, iqtisodiy imkoniyatlarni oshirish va radikallashuvning oldini olish muhim sanaladi.

Kalit so`zlar: Global xavfsizlik, ijtimoiy adolatsizlik, siyosiy inqiroz, radikalizatsiya, xalqaro hamjamiyat, iqtisodiy tengsizlik, terrorizmga qarshi choralar, terroristik hujumlar, ekstremistik guruhlar, IShID (ISIS), Al-Qoida, Boko Haram, xavfsizlik strategiyalari, BMT rezolyutsiyalari, milliy xavfsizlik, terrorizm sabablari, moliyalashtirishni to'xtatish, ijtimoiy barqarorlik.

Dunyo bo`ylab tinchlik va xavfsizlikka tahdid solayotgan eng jiddiy muammolardan biri bu terrorizm hisoblanadi. Terrorizm insoniyat tarixida doimo mavjud bo`lgan bo`lsa-da, hozirgi zamonaviy davrda uning ta`siri yanada kengayib bormoqda. Bu hodisa har qanday jamiyat va davlatda ijtimoiy barqarorlikka putur yetkazishi mumkin bo`lgan tahdidga aylandi. Dunyo bo‘ylab tinchlik va xavfsizlikka tahdid solayotgan eng jiddiy muammolardan biri bu terrorizm hisoblanadi. “Global Terrorism Index” hisobotiga ko'ra, 2022-yilda 7,142 ta terroristik hujum sodir bo‘lib, 20,000 dan ortiq inson halok bo'lgan. Terroristik hujumlar o`z maqsadlariga erishish uchun shaxsiy manfaatlarga asoslangan vahshiy usullarni qo`llashadi. Ushbu esse terrorizmning sabablari, oqibatlari, yirik hujumlar misoli, xalqaro hamjamiyatning harakatlari va bu muammoni bartaraf etish yo`llarini muhokama qiladi.

Terrorizmni kelib chiqish sabablari turlicha bo`lishi mumkin, lekin ular ko`pincha ijtimoiy, siyosiy va iqtisodiy omillar bilan bog`liqdir. Ijtimoiy adolatsizlik, kamsitish, qashshoqlik va inson huquqlarining buzilishi kabi omillar ko`plab shaxslarni ekstremistik guruhlarga qo`shilishiga undaydi. Siyosiy jihatdan qaralganda, diktatura yoki repressiv hukumatlar ostida yashayotgan odamlar siyosiy inqirozni bartaraf etish uchun radikal vositalarga murojaat qiladilar. Iqtisodiy jihatdan esa ishsizlik va kambag`allik kabi omillar ekstremistik g`oyalarning tarqalishiga sabab bo`ladi. Chalmers Johnsonning ta`kidlashicha, “imperialistik siyosat va iqtisodiy adolatsizliklar, terrorchilikka olib keladigan muhim omillardan biridir”.[1]

[1] Manba: Chalmers Johnson, *Blowback: The Costsand Consequences ofamerican Empire*, Henry Holtand Company, 2000.

Terroristik hujumlar global xavfsizlik va barqarorlikka tahdid soladi, bu hujumlarning maqsadi qo`rquv va vahima yaratish, siyosiy yoki diniy maqsadlarga erishishdir. 2001 yil 11-sentabr kuni AQShda amalga oshirilgan terroristik hujumlar dunyo uchun eng mashhur va halokatli hodisalardan biri bo`lib, bu hodisa nafaqat AQSh, balki butun dunyo davlatlarida xavfsizlik choralari kuchayishiga olib keldi. Hujum natijasida 3000 dan ortiq odam halok bo`lgan va bu AQSh iqtisodiyotiga 100 milliard dollar ziyon keltirdi va natijada Afg`oniston va Iroqqa qarshi urushiga sabab bo`ldi. Shu tariqa, terroristik harakatlar nafaqat inson hayotiga, balki davlatlar aro siyosiy munosabatlarga ham katta ta`sir ko`rsatadi.[2]

Diniy motivlarga asoslangan terrorizm eng xavfli ko`rinishlardan biri hisoblanadi. Ba`zi ekstremistik guruhlar o`z g`oyalarini diniy asosda tushuntirishga urinadi va o`z maqsadlariga erishish uchun shafqatsiz harakatlar qiladi. Al-Qoida, Boko Haram va IShID (ISIS) kabi guruhlar diniy radikalizm asosida vujudga kelgan va dunyo bo`ylab ko`plab davlatlarda terrorchilik hujumlarini amalga oshirgan. Ularning asosiy maqsadi o`zlarining diniy g`oyalarini kuch bilan yoyish va global tartibni o`zgartirishdir. Masalan, IShID o`zining "xalifalik" tuzish g`oyasi asosida ko`plab odamlarni jalb qilgan. Suriya va Iroqdagi jang maydonlarida tinimsiz jang olib borgan.[3]

Terrorizmga qarshi xalqaro hamjamiyatning kurashi katta e`tiborga sazovor. Birlashgan Millatlar Tashkiloti (BMT) va boshqa xalqaro tashkilotlar ko`plab davlatlarni birlashtirgan holda terrorizmga qarshi strategiyalar ishlab chiqmoqda. 2001-yilda BMT Xavfsizlik Kengashi 1373-sonli rezolyutsiyani qabul qilgan bo`lib, unda davlatlardan terrorizmga qarshi choralar ko`rish, terroristik guruhlarni moliyalashtirishga chek qo`yish, va buzg`unchi guruhlar faoliyatini to`xtatish talabi bildirilgan. AQSh, Rossiya, Yevropa Ittifoqi va boshqa davlatlar terrorizmga qarshi maxsus operatsiyalar va diplomatik hamkorlik olib borish orqali bu muammoni bartaraf etishga harakat qilmoqda.[4]

Terrorizmni bartaraf etish uchun bir qator choralar qo`llanilishi kerak. Birinchi navbatda, bu ijtimoiy va iqtisodiy tengsizliklarni kamaytirish orqali amalga oshiriladi. Ta`lim, ishsizlikka qarshi kurash va inson huquqlarini ta`minlash orqali radikallashuvni oldini olish mumkin. Bundan tashqari, hukumatlar o`z fuqarolarining xavfsizligini ta`minlash va terroristik harakatlarni moliyalashtiradigan manbalarni yo`q qilish uchun maxsus xizmatlar va kuchli xavfsizlik choralari ko`rishi zarur. Misol tariqasida, Germaniya va Yevropa davlatlari ekstremistik guruhlarga qarshi qat`iy qonunchilik va xavfsizlik tizimlarini kuchaytirib, ko`plab terrorchilik xurujlarining oldini olishga muvaffaq bo`lishdi.[5]

Terrorizm hozirgi zamonda insoniyat uchun eng jiddiy xavflardan biri bo`lib, uning ta`siri global miqyosda seziladi. Uning asosiy sabablari orasida ijtimoiy adolatsizlik, iqtisodiy qiyinchiliklar va diniy radikalizm yotadi. Terrorizm nafaqat inson hayotiga ziyon yetkazadi, balki davlatlar aro munosabatlarni keskinlashtiradi va iqtisodiy-ijtimoiy muammolarni chuqurlashtiradi. Shunga ko`ra, xalqaro hamjamiyatning sa`y-harakatlari bu xavfni bartaraf etishga qaratilgan bo`lib, har bir davlatning o`z ichki ijtimoiy barqarorlikka erishishi muhim

[2] Manba: "9/11attacks: Factsand Impact," History.com, 2020.
[3] Manba: Jessica Stern, *ISIS: The State of Terror*, Ecco, 2015.
[4] Manba: United Nations Security Council, Resolution 1373, 2001- https://undocs.org/S/RES/1373(2001)
[5] Manba: "Counterterrorism Measures in Europe: Successand Challenges," The European Council on Foreign Relations, 2021. https://ecfr.eu/article/counterterrorism-measures-in-europe/

ahamiyat kasb etadi. Terrorizmga qarshi kurash, ta`lim, iqtisodiy rivojlanish va xalqaro hamkorlik orqali global tinchlikni ta`minlash mumkin.